

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.76.28-36

УДК 728.5

к.арх. **Бородай Д.С.**,
dmytro.borodai@snau.edu.ua, ORCID: 0000-0002-0771-9769,
к.арх. **Бородай А.С.**,
artem.borodai@snau.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4221-0332,
Бородай С.П.,
sergii.borodai@snau.edu.ua, ORCID: 0000-0003-1281-7766,
Бородай Я.О.,
yana.borodai@snau.edu.ua, ORCID: 0000-0003-0048-815X,
Сумський національний аграрний університет

АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ В ПОЗАМІСЬКИХ ЗОНАХ НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Присвячено проблематиці формування закладів рекреаційного призначення в структурі позаміських територій, які є сприятливими для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Досліджено основні передумови та фактори, що впливають на формування закладів визначеного типу. Виявлено основні архітектурно-планувальні особливості об'єктів рекреаційного призначення: умови містобудівного розміщення, функціонально-планувальну та об'ємно-просторову структуру. Запропоновано концепцію проектного рішення рекреаційно-відпочинкового комплексу на території Лебединської ОТГ Сумської області.

Ключові слова: рекреація; рекреаційний комплекс; туризм; рекреаційна система; архітектурно-планувальна організація

Постановка проблеми. Розвиток туризму і рекреації в сучасному світі є невід'ємним фактором розширеного відтворення фізичних, інтелектуальних і емоційних сил людини. Рекреація має важливе значення як для окремої людини, так і для держави в цілому.

Розвиток рекреації, рекреаційних систем і комплексів в Україні має тісний взаємозв'язок з позаміськими ландшафтними територіями. Саме такі території складають вагому частку рекреаційного потенціалу України. Першочерговим фактором в аспекті формування мережі об'єктів визначеного призначення є врахування екологічних факторів, тобто чистота повітряного басейн, водних об'єктів, що безперечно в структурі позаміських територій має вагомні переваги у порівнянні з міськими.

Україна має унікальні природні рекреаційні та історико-культурні туристичні ресурси. Площа потенційних рекреаційних ресурсів становить 12,8% території України, що свідчить про високий потенціал країни для розвитку рекреаційно-туристичного бізнесу в різних регіонах [4].

В сфері рекреації і туризму на сьогодні в Україні активно використовуються природно-заповідні території – національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники та інші об'єкти, які становлять 3,9% території України [1,4].

Однак на сьогодні, на жаль, використання природного потенціалу України не перевищує 25%. Ефективне функціонування та розвиток рекреаційних закладів – туристичних баз, пансіонатів і готелів стримується впливом ряду негативних чинників: недостатньо розвинутою матеріально-технічною базою рекреаційних господарств для оздоровлення з наданням відповідних до сучасних вимог послуг; відсутністю міжнародних послуг у сфері санаторно-курортного і туристсько-екскурсійного обслуговування; дефіцитом матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів; низьким життєвим рівнем населення. Вищевказані та інші чинники призвели до значного зменшення рекреаційних потоків в Україні та різкого зниження заповнюваності установ рекреаційно-оздоровчого призначення [4,5].

Тому актуальною проблемою сьогодення для України є відродження існуючої інфраструктури туристичної галузі, а також формування мережі сучасних рекреаційних комплексів в позаміських зонах. Головним завданням в даному аспекті є розробка інноваційних архітектурно-планувальних рішень у відповідності до соціальних потреб населення.

Метою дослідження є виявлення основних тенденцій і факторів, що визначають архітектурно-планувальну організацію сучасних рекреаційних комплексів, які розміщені в структурі позаміських територій і розробка проектних пропозицій щодо формування рекреаційного комплексу в Сумській області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в Україні проблема формування архітектурно-планувальної і містобудівної організації закладів рекреації і туризму та рекреаційних комплексів розкрита в роботах Т.Ф. Панченко, Л.Г. Лук'янової, Л.О. Чижевської, В.О. Кодіна, А.Г. Ошманської, В.В. Шулика, С.О. Ніканорова, Г.М. Шульги та інших [7,8,9]. В даних роботах детально розкриті проблеми оцінки рекреаційних територій, чинники, що впливають на розвиток рекреаційних територій в різних регіонах України, містобудівні аспекти їх організації. Більш детального дослідження потребує проблематика використання природно-рекреаційного потенціалу північно-східного регіону України.

Основна частина. Рекреація – це відновлення життєвих сил людини і соціальне явище у відповідності до реальних можливостей суспільства в даний момент.

Рекреаційні утворення є функціональними складовими рекреаційного природного (парки, лісопарки, гідропарки, нові зелені насадження, лижні схили) і урбанізованого (рекреаційні установи, рекреаційні селища, рекреаційні комплекси, агломерації) середовища [7,9].

За архітектурно-будівельним критерієм всі рекреаційні зони можна розділити на територію забудови і територію природного ландшафту.

Територія основної забудови призначена для розміщення різних типів рекреаційних комплексів, установ, територіальне об'єднання яких можливо в таких поєднаннях: санаторне лікування та відпочинок; стаціонарний відпочинок і туризм; туризм і короткочасний відпочинок; дитячий і сімейний молодіжний відпочинок й туризм.

На планувальну організацію центрів рекреації та відпочинку впливає наявність природних і архітектурних ландшафтів, які мають естетичну та рекреаційну цінність.

Основне призначення комплексів рекреації та відпочинку – забезпечення повсякденного, короткочасного і тривалого масового відпочинку.

Основними закладами рекреації, що забезпечують короткочасний щотижневий і тривалий відпочинок, є комплекси і центри відпочинку.

Комплекси рекреації і відпочинку складаються в основному з літніх будинків, капітальні будівлі становлять 25-40% загальної місткості. Місткість сучасних комплексів відпочинку – від 100 до 1000 місць [7].

До прийомів архітектурно-планувальної організації комплексів рекреації та відпочинку належить павільйонна та блочно-павільйонна структура, що визначається переважанням малоповерхової забудови з великою кількістю літніх будинків, споруд, майданчиків і малих форм.

Центром композиції комплексів рекреації та відпочинку є капітальні будівлі з ядром цілорічного дії, поєднані з центром обслуговування через перехід або за допомогою блокової композиції. Центром обслуговування може бути окрема будівля централізованого або блокового типу. В центр обслуговування включають наступні функціональні групи приміщень: для культурно-масового використання; спортивно-оздоровча; група харчування [2,10].

Літня житлова група будівель являє собою архітектурно закінчену композицію, що включає житлові будиночки, приміщення і майданчики з мангалами та зонами барбекю [5].

При наявності водойм доцільним є організація пляжної зони, човнової станції. Малоповерхова забудова рекреаційних комплексів забезпечує гармонійний взаємозв'язок з ландшафтом [2].

Наступним етапом дослідження є виявлення оптимальних географічних районів для розміщення рекреаційних комплексів. Для прикладу обрано Сумський регіон, який має потужний потенціал рекреаційних територій. За природно-рекреаційною оцінкою найбільш сприятливим районом для формування рекреаційних комплексів є Лебединський район (Лебединська ОТГ), який знаходиться на півдні Сумської області. На території Лебединського району відсутні великі промислові підприємства, а відсоток рекреаційних територій дуже високий, що свідчить про екологічну чистоту і туристичну привабливість регіону. Клімат в районі м'який, помірно-континентальний: зима прохолодна, літо – помірно жарке. Районом протікають річки Псел, Вільшанка, Грунь, Логань, Ревки, Лозова, Будилка. Річка Псел добре освоєна в рекреаційному відношенні з точки зору формування об'єктів туристичної інфраструктури, оскільки в першу чергу є екологічно-чистою з прозорою водою. Прибережні території мають значну кількість природних піщаних пляжів, лісових масивів (хвойних і змішаних лісів). На території району велика кількість природних озер. В районі є природоохоронні території державного значення і місцевого значення: заповідник «Михайлівська цілина», гідрологічна пам'ятка природи державного значення «Шелехівське озеро» та інші [4].

В результаті дослідження архітектурно-планувальних тенденцій формування рекреаційних об'єктів та аналізу природно-рекреаційного потенціалу території Лебединської ОТГ запропоновано розробку експериментальної архітектурно-планувальної та містобудівної концепції вирішення рекреаційно-відпочинкового комплексу (рис. 1).

Місцем для розміщення рекреаційно-відпочинкового комплексу пропонується ділянка, що знаходиться в ландшафтному середовищі в прибережній смузі р. Псел в 1 кілометрі від с. Курган Лебединського району Сумської області. Дана ділянка має сприятливі умови для розміщення закладу такого типу, оскільки знаходиться поруч з природною пляжною зоною (сприятливою для пляжного відпочинку), межує з сосновим лісовим масивом, має сприятливі екологічні характеристики (за чистотою повітряного басейну і водного об'єкту), а також має достатнє підвищення над рівнем р. Псел, що виключає можливість підтоплення в період весняного паводку. На місці даної ділянки функціонують сезонні табори нестационарного типу (наметові містечка).

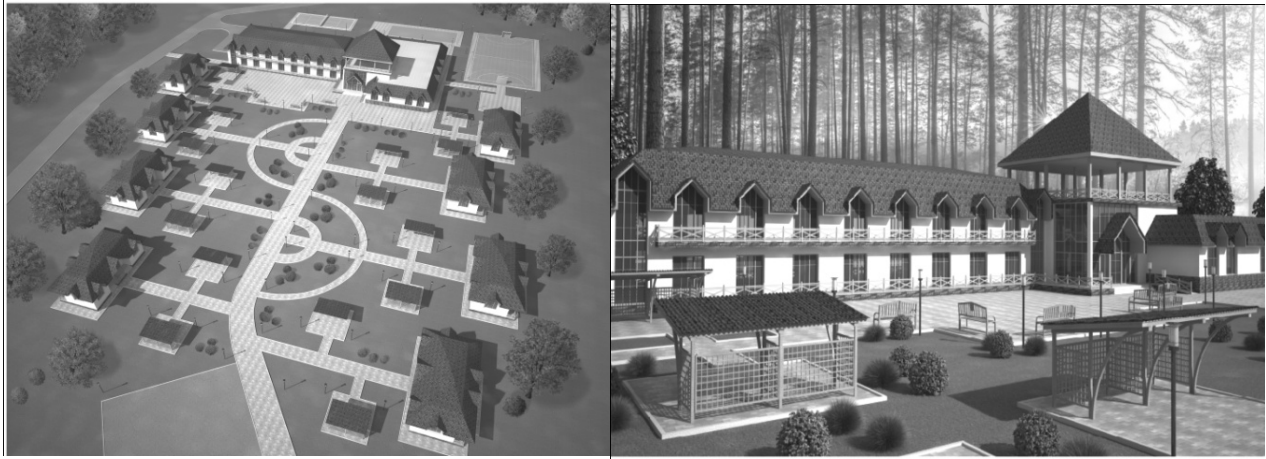

Рис. 1. Концепція архітектурного вирішення рекреаційно-відпочинкового комплексу в Лебединському районі Сумської області

Ділянка знаходиться на лівому березі р. Псел, праворуч (у 800 метрах) від капітального мосту через річку Псел, що поєднує с. Курган і районний центр – місто Лебедин. Відстань від районного центру до ділянки рекреаційно-відпочинкового комплексу – 7 кілометрів. Відстань до основних транспортних вузлів (залізничного вокзалу та автовокзалу м. Лебедин) – 9 км і 11 км відповідно.

Враховуючи містобудівні та ландшафтні умови рекреаційно-відпочинкового комплексу поблизу с. Курган пропонується розмістити із застосуванням прийому розміщення в заміських рекреаційних зонах, що є найбільш оптимальним для закладів такого типу.

Генеральний план рекреаційного комплексу розроблено у відповідності з вимогами щодо проектування закладів даного типу. Пропонується ділянка неправильної форми, що гармонійно вписується в існуюче ландшафтне середовище. На ділянці розташовано головний корпус та котеджі, які взаємопов'язані мережею пішохідних алей і доріжок. На території рекреаційно-відпочинкового комплексу організовано зону відпочинку з малими архітектурними формами; зону автостоянки, спортивну зону із відкритим сезонним басейном, полем для міні-футболу, майданчиком для пляжного волейболу, спортивно-ігровим майданчиком; дитячу ігрову зону; індивідуальну зону відпочинку з мангалами перед кожним котеджем. Також передбачено зв'язок ділянки з пляжною зоною річки Псел і благоустрій пляжної території.

При розробці об'ємно-просторового рішення було запропоновано застосування прийому комбінованої планувально-композиційної організації, який є найбільш оптимальним в даних умовах будівництва, а саме: центр рекреації і відпочинку складається із головного двоповерхового планувального об'єму Т-подібної форми і комплексу окремих житлових котеджів, які

розміщено на спільній території з єдиною інфраструктурою. Композиційна організація будівель вирішена із застосуванням прийомів народної української архітектури у поєднанні з сучасними конструктивними системами та суцільним склінням фасадів. В об'ємах будівель комплексу переважають горизонтальні складові, що підпорядковує їх ландшафтному середовищу. В центральному об'ємі домінантою з шатровим дахом завершено вхідний блок.

Функціонально-планувальна організація рекреаційного комплексу представлена двома складовими: блоком обслуговуючих приміщень громадського призначення і житловим блоком.

Житловий блок представлений номерами, що розміщені в лівому крилі головного корпусу та окремих котеджах.

В головному двоповерховому корпусі зосереджені усі громадські функції. Будівля включає наступні функціональні блоки:

- вхідний блок (тамбур, вестибюль, реєстрація, кімната персоналу, камера схову, технічні приміщення);

- блок громадського харчування (зал кафе на 65 місць, гарячий цех, холодний цех, роздаточна, мийка, кімната персоналу, склади сухих продуктів та білизни, морозильну камеру, санітарні вузли для відвідувачів та персоналу, бар на 2-ому поверсі);

- блок спортивно-оздоровчих приміщень (2 сауни з кімнатами відпочинку, кімнатами сухого жару і басейнами, тренажерний зал, зал для фітнесу, зал для настільного тенісу, роздягальні с санвузлами і душовими, інвентарна);

- блок приміщень адміністративно-ділового призначення (конференц-зал, кабінети директора, адміністратора, бухгалтерія, архів);

- блок приміщень технічного призначення (технічні приміщення, приміщення обслуговуючого персоналу).

Функціонально-планувальне вирішення головного корпусу розроблено із застосуванням прийому кооперованої планувальної організації багатофункціональної будівлі.

Висновки.

В результаті проведеного дослідження визначено основні архітектурно-планувальні тенденції формування рекреаційних комплексів, виявлено основні містобудівні та архітектурно-планувальні елементи об'єктів визначеного призначення. Виявлено оптимальні райони для розміщення рекреаційних комплексів на території Сумської області, що знаходяться в позаміських зонах. Проведено оцінку природно-ландшафтних та екологічних характеристик території та визначено територію Лебединської ОТГ, як найбільш сприятливу для формування об'єктів рекреаційного призначення, що розміщені в позаміських зонах.

Таким чином, основним результатом дослідження є концептуальна проектна пропозиція рекреаційно-відпочинкового комплексу на території Лебединської ОТГ Сумської області. Комплекс запроектовано з використанням оптимальних в даній місцевості прийомів містобудівної, архітектурно-планувальної, та композиційної організації: прийому розміщення в замиській рекреаційній зоні, прийому комбінованої планувально-композиційної організації, прийому традиційної української архітектури у поєднанні з сучасними конструктивними системами.

Список джерел

1. Банько В.Г. Будівлі, споруди та обладнання туристських комплексів: Навчальний посібник для ВНЗ /вам Міністерства освіти і науки України, Київський університет туризму, економіки і права – 2-е вид., перероб та доп. / В.Г. Банько. – К. : Дакор, 2008. – 325 с.
2. Барановский М.И. Комплексы отдыха и туризма / М.И. Барановский. – К. : Будівельник, 1985. – 104 с.
3. ДБН В.2.2 -9:2018 Громадські будинки та споруди. Основні положення.
4. Драпушко Р.Г. Туристичний потенціал України: стан, проблеми та перспективи розвитку: [монографія] / Р.Г. Драпушко. - К. : Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. - 152с.
5. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: Навчальний посібник / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги XXI, 2003 – 300 с.
6. Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навчальний посібник / С.М. Лінда. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 608 с.
7. Лукьянова Л.Г. Рекреационные комплексы. Учебное пособие / под общ. ред. В. К. Федорченко / Л.Г. Лукьянова, В.И. Цыбух. - К. : Вища школа, 2004. – 348 с.
8. Ніканоров С.О. Архітектура водно-туристичних комплексів: Навчальний посібник /С.О. Ніканоров. – К. : Бізнесполіграф, 2012. – 168 с.
9. Панченко Т.Ф. Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура: монографія / Т.Ф. Панченко. – К. : Логос, - 2009, 176 с.
10. Типологія громадських будинків і споруд: посібник (для студ. вищ. навч. закладів) / [Ковальський Л.М., Лях В.М., Дмитренко А.Ю., Ковальська Г.Л.]. – К.: Основа, 2012. – 272 с.: іл.

к.арх. **Бородай Д.С.**, к.арх. **Бородай А.С.**, **Бородай С.П.**, **Бородай Я.О.**,
Сумський національний аграрний університет

АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕКРЕАЦИОННЫХ КОМПЛЕКСОВ В ЗАГОРОДНЫХ ЗОНАХ НА ПРИМЕРЕ СУМСКОЙ ОБЛАСТИ

Статья посвящена проблематике формирования заведений рекреационного назначения в структуре загородных территорий, которые являются благоприятными для развития рекреационно-туристической деятельности. Исследованы основные предпосылки и факторы, влияющие на формирование

заведений определенного типа. Выявлены основные архитектурно-планировочные особенности объектов рекреационного назначения. Проведено исследование природно-рекреационных ресурсов территории Лебединского ОТО в Сумской области. Установлено, что на данной территории имеются оптимальные условия для формирования заведений рекреационного назначения. Предложена концепция проектного решения рекреационно-туристического комплекса на территории Лебединского ОТО в Сумской области. Комплекс предложено спроектировать в прибрежной зоне реки Псел. В процессе проектного поиска установлены оптимальные для данной местности приемы градостроительного, архитектурно-планировочного и композиционного решения, а именно: прием размещения в загородной рекреационной зоне, прием комбинированной композиционно-планировочной организации, приема народной (традиционной) украинской архитектуры в сочетании с современными конструктивными системами.

Ключевые слова: рекреация» рекреационный комплекс; туризм; рекреационная система; архитектурно-планировочная организация

PhD in Architecture **Dmytro Boroday**,
PhD in Architecture **Artem Boroday**,
Serhii Boroday, **Yana Boroday**,
Sumy National Agrarian University

ARCHITECTURAL AND PLANNING TRENDS IN THE FORMATION OF RECREATIONAL COMPLEXES IN SUBURBAN AREAS ON THE EXAMPLE OF SUMY REGION

The article is devoted to the formation of recreational facilities in the structure of suburban areas, which are favorable for the development of recreational and tourist activities. The main preconditions and factors influencing the formation of certain types of institutions are studied. The main architectural and planning features of recreational facilities are identified. The main architectural techniques for the formation of recreational institutions are determined. Such techniques are the pavilion and block-pavilion structure. The main functional groups of the premises of the recreational complexes have been determined. The main groups of premises include: summer residential buildings, sports and recreation facilities, cultural and social facilities, catering facilities. The optimal natural conditions for the formation of recreational institutions in the Sumy region have been determined. A study of natural and recreational resources of the Lebedyn district in Sumy region is conducted. It is established that in this area there are optimal conditions for the formation of recreational facilities. Taking into account certain natural conditions and factors, the

concept of the project solution of the recreational and recreational complex in the Lebedyn district of Sumy region is proposed. The complex is proposed to be designed in the coastal zone of the river Psel. The methods of urban planning, architectural planning and compositional solutions that are optimal for a given area were established in the process of project search. These techniques include: the reception of accommodation in a suburban recreational area, the reception of a combined compositional planning organization, the reception of folk (traditional) Ukrainian architecture in combination with modern structural systems.

Keywords: recreation; recreational complex; tourism; recreational system; architectural and planning organization.

REFERENCES

1. Banko V.H. Budivli, sporudy ta obladnannia turystykykh kompleksiv: Navchalnyi posibnyk dlia VNZ /vam Minosvity i nauky Ukrainy, Kyivskiy universytet turyzmu, ekonomiky i prava – 2-e vyd., pererob ta dop. / V.H. Banko. – K. : Dakor, 2008. – 325 s. {in Ukrainian}
2. Baranovskyi M.Y. Kompleksy otdykhа y turyzma / M.Y. Baranovskyi. – K.: Budivelnik, 1985. – 104 s. {in Russian}
3. DBN V.2.2 -9:2018 Hromadski budynky ta sporudy. Osnovni polozhennia. {in Ukrainian}
4. Drapushko R.H. Turystychnyi potentsial Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku: [monohrafiia] / R.H. Drapushko. - K. : Instytut zakonodavchykh peredbachen i pravovoi ekspertyzy, 2007. - 152s. {in Ukrainian}
5. Kyfiak V.F. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini: Navchalnyi posibnyk / V.F. Kyfiak. – Chernivtsi : Knyhy KhKhI, 2003 – 300 s. {in Ukrainian}
6. Linda S.M. Arkhitekturne proektuvannia hromadskykh budivel i sporud: Navchalnyi posibnyk / S.M. Linda. – Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikа», 2010. – 608 s. {in Ukrainian}
7. Lukianova L.H. Rekreatsyonnye kompleksy. Uchebnoe posobyе / pod obshch. red. V.K. Fedorchenko / L.H. Lukianova, V.Y. Tsybukh. - K. : Vyscha shkola, 2004. – 348 s. {in Ukrainian}
8. Nikanorov S.O. Arkhitektura vodno-turystychnykh kompleksiv: Navchalnyi posibnyk / S. O. Nikanorov. – K. : Biznespolihraf, 2012. – 168 s. {in Ukrainian}
9. Panchenko T.F. Turystychnе seredovyshe: arkhitektura, pryroda, infrastruktura: monohrafiia / T.F. Panchenko. – K. : Lohos, - 2009, 176 s. {in Ukrainian}
10. Typolohiia hromadskykh budynkiv i sporud: posibnyk (dlia stud. vyshch. navch. zakladiv) / [Kovalskyi L.M., Liakh V.M., Dmytrenko A.Yu., Kovalska H.L.]. – K.: Osnova, 2012. – 272 s.: il. {in Ukrainian}